

Sygn. akt V KO 21/20

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 27 maja 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Andrzej Stępka (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Barbara Skoczowska

SSN Małgorzata Wąsek-Wiaderek

Protokolant Katarzyna Wępa

w sprawie z wniosku B. Z.

po rozpoznaniu na posiedzeniu bez udziału stron wniosku pełnomocnika wnioskodawczyni B. J. Z.,

w przedmiocie wznowienia postępowania w sprawie Sądu Okręgowego w G. zakończonej wyrokiem z dnia 8 grudnia 2008 r., sygn. akt II Ko (...),

utrzymanym w mocy wyrokiem Sądu Apelacyjnego w (...)

z dnia 12 marca 2009 r., sygn. akt II AKa (...),

na podstawie art. 540 § 2 k.p.k. i art. 547 § 2 k.p.k. w stosunku do B.J.Z., a na podstawie art. 435 k.p.k. w zw. z art. 545 § 1 k.p.k. także wobec A. A. W., wznowia postępowanie zakończone prawomocnym wyrokiem Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 12 marca 2009 r., sygn. akt II AKa (...), utrzymującym w mocy wyrok Sądu Okręgowego w G. z dnia 8 grudnia 2008 r., sygn. akt II Ko (...):

1) uchyla powyższy wyrok Sądu Apelacyjnego w (...) oraz utrzymany nim w mocy wyrok Sądu Okręgowego w G. z dnia 8

grudnia 2008 r., sygn. akt II Ko (...) - w części oddalającej żądanie zadośćuczynienia ponad kwotę 20.000 zł - i w tym zakresie przekazuje sprawę Sądowi Okręgowemu w G. do ponownego rozpoznania;

2) obciąża Skarb Państwa wydatkami postępowania wznowieniowego;

3) zwraca wnioskodawczyni B. Z. uiszczoną opłatę od wniosku o wznowienie postępowania w kwocie 150 zł (sto pięćdziesiąt złotych).

UZASADNIENIE

B. Z. i A. W. wniosły na podstawie art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (Dz.U. z 1991 r., Nr 34, poz. 149 z późn. zm.) o zasądzenie od Skarbu Państwa na ich rzecz (jako spadkobierców zmarłego Z. Z.) kwoty 25.000 zł tytułem odszkodowania za poniesioną szkodę i zadośćuczynienia za doznaną krzywdę z tytułu internowania w stanie wojennym Z. Z. . Dochodzona kwota miała obejmować zadośćuczynienie w kwocie 20.000 zł oraz odszkodowanie za utracone zarobki w kwocie 5.000 zł.

Po rozpoznaniu tego wniosku Sąd Okręgowy w G. wyrokiem z dnia 8 grudnia 2008 r., w sprawie o sygn. akt II Ko (...), zasądził na rzecz wnioskodawczyń B. Z. i A. W. kwoty po 10.000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia uprawomocnienia się wyroku, tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę wynikającą z internowania Z. Z. , a w pozostałej części wniosek został oddalony.

Apelację od tego wyroku wniósł pełnomocnik wnioskodawczyń, który zarzucił naruszenie prawa materialnego, a mianowicie art. 8 ust. 1 w/w ustawy [zwanej dalej lutową] poprzez nieuwzględnienie w całości przy ustalaniu wysokości zadośćuczynienia rozmiaru poniesionych przez Z. Z. krzywd psychicznych i fizycznych w związku z internowaniem i jego dalszymi konsekwencjami oraz przez przyjęcie, że szkody materialne, jakie poniósł Z. Z. w związku z internowaniem za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego nie podlegają rekompensacie na podstawie tego przepisu.

W konkluzji wniósł o zmianę zaskarżonego orzeczenia

poprzez uwzględnienie wniosku w całości, ewentualnie uchylenie tego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi I instancji.

Sąd Apelacyjny w (...) wyrokiem z dnia 12 marca 2009 r., w sprawie II AKA [...], utrzymał w mocy zaskarżony wyrok uznając apelację pełnomocnika za oczywiście bezzasadną.

W dniu 19 lutego 2020 r. do Sądu Najwyższego wpłynął wniosek pełnomocnika B. Z. o wznowienie na podstawie art. 540 § 2 k.p.k. w zw. z art. 542 § 1 k.p.k. w zw. z art. 544 § 1 k.p.k. powyższego postępowania i uchylenie w trybie art. 547 § 2 k.p.k. w całości wyroku Sądu Okręgowego w G. z dnia 8 grudnia 2008 r. oraz utrzymującego go w mocy wyroku Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 12 marca 2009 r., sygn. akt II AKA (...), i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania przez Sąd Okręgowy w G. , celem zasądzenia na rzecz spadkobierców Z. Z. kwoty 985 342,80 zł tytułem zadośćuczynienia za krzywdę doznaną przez Z. Z. na skutek pozbawienia wolności w wyniku wykonania decyzji nr (...) z dnia 12 grudnia 1981 r., wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia uprawomocnienia się wyroku do dnia zapłaty.

Na uzasadnienie pełnomocnik podniósł, że w okresie toczącego się postępowania przed Sądami obu instancji, w sprawach rozpoznawanych w trybie ustawy lutowej funkcjonował ustawowy limit kwot zasądzanych osobom, wobec których stwierdzono nieważność orzeczenia albo wydano decyzję o internowaniu w związku z wprowadzeniem w dniu 13 grudnia 1981 r. w Polsce stanu wojennego (art. 8 ust. 1a ustawy). Zgodnie z tym ograniczeniem odszkodowanie za poniesioną szkodę i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę wynikłe z orzeczeń albo decyzji, o których mowa w art. 8 ust. 1 ustawy lutowej, nie mogły łącznie przekroczyć kwoty 25.000 zł. Przepis art. 8 ust. 1a ustawy został uznany za niezgodny z przepisami Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 1 marca 2011 r., w sprawie o sygn. akt P 21/09 i utracił moc z dniem 10 marca 2011 r.

W odpowiedzi na wniosek prokurator Prokuratury Krajowej wniósł o jego uwzględnienie, wznowienie przedmiotowego postępowania oraz uchylenie wyroków Sądów obu instancji i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w G. .

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Wniosek pełnomocnika wnioskodawczyni B. Z. o wznowienie w/w postępowania jest zasadny co do istoty.

W pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę, że zgodnie z art. 540 § 2 k.p.k. postępowanie wznowia się na korzyść strony, jeżeli Trybunał Konstytucyjny orzekł o niezgodności z Konstytucją przepisu prawnego, na podstawie którego zostało wydane orzeczenie.

Wyrokiem z dnia 1 marca 2011 r., w sprawie P 21/09, Trybunał Konstytucyjny orzekł, że przepis art. 8 ust. 1a (a także ust. 1d) ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, jest niezgodny z Konstytucją RP.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego podkreśla się, że uznanie niekonstytucyjności wymienionych w wyroku Trybunału Konstytucyjnego przepisów ustawy lutowej nie oznacza konieczności niejako automatycznego wznowienia postępowania we wszystkich sprawach, w których były one podstawą rozstrzygnięcia co do roszczeń w przedmiocie odszkodowania i zadośćuczynienia za represje związane z działalnością na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, ponieważ niezbędne jest wystąpienie warunków sprecyzowanych przez Trybunał Konstytucyjny (*por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 września 2011 r., II KO 51/11, Lex 960529*). Trybunał ten w uzasadnieniu wskazanego wyroku podniósł, iż jego orzeczenie „oznacza możliwość wznowienia postępowania, (ale) pod warunkiem, że przy rozstrzyganiu tych spraw zastosowanie znalazł art. 8 ust. 1a ustawy lutowej, w których żądania wniosków i poniesiona szkoda oraz krzywda przekraczały przewidziane w ustawie 25.000 zł i gdy sąd nie przyznał odszkodowania lub zadośćuczynienia w oparciu o wcześniejsze jego uzyskanie na podstawie innego tytułu wymienionego w ustawie”.

Należy stwierdzić, że tego rodzaju warunki skutecznego wystąpienia z wnioskiem o wznowienie postępowania, opartym o przepis art. 540 § 2 k.p.k. co do roszczeń w przedmiocie zadośćuczynienia za represje związane z działalnością na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, zostały w niniejszej sprawie spełnione. Co prawda w sentencji wyroku Sądu Okręgowego w G. z dnia 8 grudnia

2008 r. nie wskazano wprost jako podstawy prawnej rozstrzygnięcia art. 8 ust. 1a ustawy lutowej, to nie ulega wątpliwości, że przepis ten determinował orzeczenie Sądu I instancji. W uzasadnieniu wyroku Sąd odwołał się wprost do treści tego przepisu, stwierdzając między innymi – „Zgodnie z art. 8 powołanej ustawy osobie, wobec której stwierdzono nieważność orzeczenia albo wydano decyzję o internowaniu w związku z wprowadzeniem w dniu 13 grudnia 1981 r. w Polsce stanu wojennego, przysługuje od Skarbu Państwa odszkodowanie za poniesioną szkodę i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę wynikłe z wykonania orzeczenia albo decyzji (ustęp 1 zdanie 1), przy czym to odszkodowanie i zadośćuczynienie nie mogą łącznie przekroczyć kwoty 25.000 zł. (...) Sąd uznał, że roszczenie winno zostać zaspokojone w kwocie 20.000 zł. Kwota ta jest adekwatna do rozmiaru cierpień doznanych przez Z.Z. w wyniku internowania przy uwzględnieniu, że ustawa ogranicza wysokość zadośćuczynienia i odszkodowania z tytułu internowania do kwoty 25.000 zł” (s. 5 i 7 uzasadnienia wyroku).

Jakkolwiek we wniosku z dnia 17 listopada 2008 r. o odszkodowanie i zadośćuczynienie (sprawa o sygn. akt II Ko (...)) żądano kwoty 25.000 zł, to również podkreślono w nim, że dochodzona kwota jest jedynie symboliczna, zaś „rozmiar doznanych szkód wskazuje jednak, iż pełne naprawienie szkody w świetle obowiązującej ustawy nie jest możliwe” (s. 3 *in fine* wniosku). Należy więc zgodzić się obecnie ze stanowiskiem pełnomocnika B.Z. zawartym we wniosku o wznowienie postępowania, iż żądanie wówczas kwoty 25.000 zł „zostało jedynie zdeterminowane ówczesnym brzmieniem przepisów prawa” (s. 4). Trafnie zwrócił na ten fakt uwagę także prokurator Prokuratury Krajowej w odpowiedzi na przedmiotowy wniosek o wznowienie postępowania, przychylając się do niego i podkreślając – „wnioskodawczynie, będąc świadome, że na ich rzecz zostanie zasądzona łącznie z odszkodowaniem maksymalna kwota 25.000 zł, nie uważały, aby racjonalnie było kierowanie żądania o wyższą, bardziej ich zdaniem, adekwatną kwotę zadośćuczynienia” (s. 3 odpowiedzi). Wydaje się więc, iż słuszną jest dalsza konkluzja zawarta w piśmie prokuratora, a mianowicie - „można jednak zasadnie przypuszczać, że sąd orzekając w tej sprawie, tracąc z pola widzenia kwotę 25.000 zł - wyznaczoną jako maksymalną do orzeczenia przez stosowny przepis, a także mając na uwadze, iż wnioskodawczynie uznając orzeczoną kwotę

zadośćuczynienia za jedynie symboliczną - możliwym jest, że podjąłby inną decyzję w tym zakresie”.

W podsumowaniu dotychczasowych rozważań Sąd Najwyższy stwierdza, że wniosek o wznowienie w/w postępowań co do zasady jest słuszny. Natomiast rzeczą Sądu I instancji będzie ustalenie, na ile zasadne jest żądanie zadośćuczynienia przekraczającego kwotę 20.000 zł prawomocnie już zasądzonego. Rozpoznając ponownie wniosek, Sąd Okręgowy w G. rozważy wszystkie okoliczności mogące mieć znaczenie dla określenia wysokości kwoty, która powinna być ostatecznie zasądzona z tytułu zadośćuczynienia. Będzie też mieć na uwadze, że obecnie, po utracie mocy przez przepis art. 8 ust.1a ustawy lutowej, wysokość zadośćuczynienia nie jest już ustawowo limitowana. Winien Sąd też pamiętać, że pozostaje w obrocie prawnym prawomocne orzeczenie dotyczące zasądzenia już na rzecz wnioskodawczyń zadośćuczynienia w kwotach po 10.000 zł.

Sąd Najwyższy uznał za stosowne wznowienie powyższych postępowań także w stosunku do A. A. W. – córki zmarłego Z. Z. , mimo, iż wniosek został złożony tylko przez B. Z. . Za wznowieniem postępowania i uchyleniem wskazanych wyroków w stosunku do A. A. W. przemawiały te same względy, co w przypadku B. Z. (art. 435 k.p.k. w zw. z art. 545 § 1 k.p.k.).

Orzeczenie o zwrocie opłaty uzasadnia przepis art. 15 ust. 2 ustawy z dnia 23 czerwca 1973 r. o opłatach w sprawach karnych (Dz. U. z 1983 r., nr 49, poz. 223 tekst jednolity, ze zm.). Rozstrzygnięcie o kosztach postępowania wznowieniowego wydano w oparciu o przepis art. 639 zd. 1 k.p.k. i art. 636 § 1 (*a contrario*) k.p.k.